

‘De vergeten slenk’

Living lab Marneslenk 2.0

Living lab Marneslenk 2.0

28 - 31 augustus 2017

Pingjum en omgeving

Organisatie:

Bureau Peter de Ruyter, landschapsarchitectuur

Kenniscentrum Landschap, Rijksuniversiteit Groningen

Stichting Nieuw Atlantis, Pingjum

Inleiding

Voor jullie ligt een reader als voorbereiding op het Living lab Marneslenk 2.0. De reader is bedoeld om praktische informatie te geven over de werkweek en om met behulp van kaartmateriaal en artikelen alvast enige inhoudelijke richting en duiding te geven.

De titel van dit boekje is 'De vergeten slenk'. In die titel zit eigenlijk de opgave al verborgen. Als je in de huidige situatie over de weg tussen Afsluitdijk en Harlingen rijdt moet je goed kijken om het relict van de Marneslenk nog te kunnen zien. Van de ooit zo machtige zeeslenk - de open verbinding tussen hanzestad Bolsward en de Friese zee - resteert nog een kronkelend slootje. Een sloot die geen recht doet aan de rijke geschiedenis van de plek en de opgaven waar we voor staan anno 2017.

In de werkweek gaan we aan de hand van inspirerende lezingen, een fietsexcursie, gesprekken met bewoners/boeren - luisterend naar oude verhalen - ontwerpand onderzoeken wat de toekomst van de Marneslenk zou kunnen zijn. Wat is de verhaallijn die we willen vasthouden? Wat is het volgende hoofdstuk in het boek van de Marneslenk?

Wij kijken uit naar jullie komst !

De organisatie,

Bob Driessen
Gerda Holzhaus
Peter de Ruyter
Theo Spek

De opgave

De Friese waddenkust was tot in de vroege middeleeuwen een getijdenlandschap en stond in open verbinding met de zee. Het was een zompig labyrint van geulen, kwelders, moerasbossen en terpen. Een aantal grote slenken deelde de kustlijn op. In Friesland waren dat van oost naar west; de Lauwers, de Middelsee en de Marne. Na de aanleg van de eerste dijken rond 1100 kwam het zeewater meer en meer uit het zicht en op afstand te liggen. Omdijkingen, zoals de Pingjumer Gulden Halsband, werden onderdeel van in- en aandijkingen. De Marneslenk, die Bolsward als Hanzestad met de open zee verbond, slibde langzaam dicht en werd rond 1200 ingedijkt. Ditzelfde gebeurde met de Middelsee, stapsgewijs tot 1750. Alleen de Lauwers is in de vorm van het huidige Lauwersmeer nog watervoerend. Van de drie grote slenken zou je de Marneslenk 'de vergeten slenk' kunnen noemen. Alleen door de afwijkende teelt van graan, bieten en aardappelen is de 'lytse bouwhoeke' nog enigszins herkenbaar in het eenvormige, egaalgroene gras van de Greidhoeke. Van het water, de Marne rest nog weinig. Maar toch, het geoefende oog kan de 'billende' klei van de slenk, het dijke van de Halsband, de subtiele hoogteverschillen in het landschap nog enigszins herkennen.

In het landschap van de Marneslenk zullen in de nabije toekomst grote veranderingen gaan plaatsvinden. Deels zijn dit autonome veranderingen, deels zijn dit 'bedachte' veranderingen. Een belangrijke autonome verandering is de klimaatverandering. Voor de Marneslenk en omgeving betekent dit dat het peil van de Waddenzee geleidelijk zal stijgen (met 35 cm tot 2052 en met 100 cm of meer tot eind deze eeuw is de verwachting). De Afsluitdijk wordt versterkt als onderdeel van het samenwerkingsverband De Nieuwe Afsluitdijk, ook de 'seedyk' ten zuiden van Harlingen zal op termijn opnieuw moeten worden bekeken op veiligheid.

Een direct gevolg van de zeespiegelstijging is de verzilting van het binnendijks gebied aan de voet van de Waddendijk. Dit heeft grote consequenties voor de landbouw en de omgang met zoetwater. Zoetwater zal in de toekomst schaarser en schaarser worden, of beter gezegd de beschikbaarheid door de seizoenen

heen zal ingrijpend veranderen; winters worden natter en natter en zomers zullen steeds droger worden. Hoe hiermee om te gaan?

Is er een mogelijkheid om een deel van de boezem af te koppelen en een deel van de Marneslenk weer in peil te laten fluctueren? Een ander vraagstuk is de terugloop aan biodiversiteit in het gebied van de Marneslenk, in de volksmond ook wel de 'groene woestijn' genoemd. Een nieuwe relatie tussen zoet en zout kan zorgen voor een vitale kust op de langere termijn en een toename van de biodiversiteit in het gebied door de ontwikkeling van nieuwe ecologische gradienten.

Een bedachte verandering is de status van Unesco Werelderfgoed voor de Waddenzee. Dit betekent dat de Waddenzee op mondiale schaal een uitzonderlijke betekenis heeft op het gebied van natuur. Vanuit het oogpunt van recreatie en toerisme zou je dit graag willen laten zien, beleefbaar maken en willen uitventen. Op dit moment functioneert de Waddendijk als een strikte en harde grens. De bewoners van het plangebied staan met hun rug naar de zee. Hoe kunnen we de groene Berlijnse muur op termijn 'slechten' en de Waddenzee beter beleefbaar maken? Een andere houding ten opzichte van de zee zou een belangrijke economische verbreding en impuls voor de omgeving van Pingjum kunnen betekenen, zeker als je het koppelt aan de bijzonder rijke cultuurhistorie van het gebied en de voortgaande strijd 'tegen en met het water'.

Hoe kunnen we het landschap van de Marneslenk weerbaarder, aantrekkelijker en beter afleesbaar maken in de toekomst? Zijn er vruchtbare kruisbestuivingen tussen ontwikkelingen mogelijk en kunnen we die veranderingen ook vanuit het gebied zelf - samen met bewoners en boeren - vormgeven en begeleiden? Dat is de prikkelende opgave voor deze werkweek.

Indeling week

Maandag 28 augustus

- 10.00 uur Inloop kerk Pingjum
- 10.15 uur Welkom door organisatie
- Start van de werkweek met drietal lezingen**
- 10.30 uur Theo Spek (hoogleraar RUG) over de geschiedenis van de Marneslenk
- 11.00 uur Pier Vellinga (hoogleraar WUR/lid Waddenacademie) over de gevolgen van de klimaatverandering
- 11.30 uur Peter de Ruyter (landschapsarchitect) over de toekomst van de Marneslenk als integrale opgave
- 12.00 uur Lunch in de kerk
- 8 **Excursie**
- 13.00 uur Gebiedsexcursie op de fiets met medewerking van Joca Jansen (Wetterskip Fryslân) en Herke Giliam (agrariër)
- 17.00 uur Bagage naar slaapplekken brengen + indeling slaapplekken
- 18.00 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum + napraten + nader kennis maken

Dinsdag 29 augustus

- 8.00 uur Ontbijt op slaapplek
- 9.00 uur Verzamelen op werkplaats Nieuw Atlantis + groepsindeling + verdeling werkplekken over het dorp
- Start werken in groepen**
- 10.00 uur Start werken in groepen, begeleiding door Theo Spek en Peter de Ruyter
- 12.30 uur Gezamenlijke lunch, werkplaats Nieuw Atlantis
- 13.30 uur Vervolg werken in groepen, begeleiding door Theo Spek en Peter de Ruyter
- 17.30 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum
- 19.30 uur Avond met 'oral history' door dorpsbewoners over de Marneslenk op de theaterzolder van Nieuw Atlantis

Woensdag 30 augustus

- 8.00 uur Ontbijt op slaapplek
- 9.00 uur **Vervolg werken in groepen**
Start op werkplekken
- 'Visiting critics' lopen langs:
Bertus de Jong (landschapsarchitect provincie Fryslân)
Dorien Haagsma (erfgoeddeskundige gemeente SWF)
- 12.30 uur Gezamenlijke lunch, werkplaats Nieuw Atlantis
met tussenpresentatie resultaten van de groepen
- 13.30 uur Vervolg werken in groepen,
begeleiding door Peter de Ruyter en Anne Wolff (RUG/KCL)
- 17.30 uur Gezamenlijk eten op locatie Nieuw Atlantis in Pingjum
- 19.30 uur Werken naar eindpresentatie toe

Donderdag 31 augustus

- 8.00 uur Ontbijt op slaapplek
- 9.00 uur **Vervolg werken in groepen**
Start op werkplekken; puntjes op de i zetten
voor de eindpresentatie
- 12.00 uur Gezamenlijke lunch / ontvangst gasten + pers
- 13.00 uur **Eindpresentaties**
Eindpresentatie door de 3 groepen, reflecties door:
- Paul van Erkelens, dijkgraaf Wetterskip Fryslân
Gea Akkerman, wethouder RO gemeente SWF (o.v.)
Klaas Deen, secretaris Waddenacademie
- Discussie met aanwezigen
- 15.30 uur Afronding werkweek + borrel + muziek door Bob Driessen
(saxofoon) en Kees de Groot (gitaar)

Praktische zaken

Overnachtingen + ontbijt

De overnachtingen met ontbijt zijn tijdens de werkweek op een locatie net buiten het dorp Pingjum, op 10 minuten lopen van de kerk. Neem een slaapzak en kussen mee, voor veldbedden wordt gezorgd. Jullie slapen in één grote ruimte. Mocht je daar bezwaar tegen hebben dan kan je ook een eigen tentje meenemen. Graag dit vooraf doorgeven aan Gerda.

Lunch + avondeten + dieetwensen

De lunch en het avondeten vinden (overdekt) plaats in de tuin van Gerda en Bob aan de Molenlaan. Vrijwilligers zijn daar aan het werk om jullie een lekkere maaltijd voor te zetten. Ben je vegetarisch, heb je speciale dieetwensen? Graag doorgeven aan Gerda.

Werkplekken + benodigdheden

Er wordt gewerkt in drie groepen, die worden verdeeld over drie werklocaties (zie kaartje). Per groep is kaartmateriaal en tekenmateriaal aanwezig. Je bent natuurlijk vrij om je eigen (teken)materiaal, laptop en/of maquettespullen mee te nemen. Bij de eindpresentatie is een beamer + scherm aanwezig en zijn er panelen om tekeningen op te plakken. De groepsindeling volgt aan het begin van de week.

Vervoer van en naar de trein in Harlingen

Voor wie met de trein komt bestaat er de mogelijkheid om maandag met de auto gehaald te worden van station Harlingen om 9.41 uur.

Graag via info@nieuwatlantis.com doorgeven of je hiervan gebruik wilt maken.

Tegemoetkoming kosten

Voor een tegemoetkoming in de kosten van eten en slapen wordt per deelnemer een vergoeding van € 50,- gevraagd. Te voldoen aan Gerda op maandagavond.

Belangrijke telefoonnummers

Gerda Holzhaus
Bob Driessen

(0517) 57 96 07
(0)6 23 11 35 15

Peter de Ruyter

(0)6 2020 8 444

Overnachting + ontbijt
kampeerboerderij Ferskaat
(Nesserlaan 4a, 8749 CT Pingjum)

Werkplek 3
(schuilkerkje Doopsgezinden,
Grote Buren 28)

Kerk Pingjum
(start werkweek +
eindpresentatie)

Locatie Nieuw Atlantis (Waddewyn),
Molenlaan 32,
8749 GP Pingjum
(lunch, avondeten, wifi)

Achtergrondinformatie

||| Oermenselijk landschap

De Peinjumer Gulden Halsbân is een landschappelijk juweel, maar geen object voor goudzoekers. Het is een grotendeels nog bestaand dijkcomplex om het dorpsgebied van Pingjum en een stukje Witmarsumer gebied heen.

De dijk zal aan het einde van de twaalfde eeuw zijn voltooid, maar er zijn stukken van nog oudere datum. Bij het opwerpen van de dijk werd gebruik gemaakt van de daar liggende oeverwallen van de Marne. Deze

zeeslenk brak ten noorden van Pingjum het land in, liep om het dorpsgebied naar het zuiden en meanderde richting Bolsward.

Door de beweging van de getijden werden op de oevers wallen gevormd die prachtig konden worden benut om ze te verhogen en met dijkvakken te sluiten.

Dit is aan de noordzijde al in de elfde eeuw begonnen. Het werd een robuuste, zeeverende dijk. Have en goed konden worden beschermd tegen het gevaar van opstuwend water en tegelijk

werd de verzilting van het land bestreden.

Hoe zijn de Pingjumers op het idee van een bijna 20 kilometer lange ringdijk gekomen? Kloosterlingen van Vinea Domini aan de westkant van de Pingjumer eilandpolder kwamen in 1168 met hun bedijkingservaringen toen het proces al in volle gang was. Ik houd het voorlopig op een slimme boer, die een proefpoldertje maakte.

Het is een respectabele klus geweest. Met sleep- en draagberies zijn onvoorstelbare hoeveel-

heden grond verplaatst. Alle bewoners van het gebied zullen meegeholpen hebben. Dijkbouw is een activiteit die van grote betekenis kan zijn voor de inrichting van de samenleving en het ontstaan van bestuursstructuren: er was immers een collectief doel.

De Peinjumer Gulden Halsbân is waarschijnlijk omstreeks 1200 voltooid. De zuidelijke gedeelten hoefden minder robuust te zijn omdat ze niet zeeverend waren.

Met het afdammen van de Marne had het dijkcomplex

Monument van grote betekenis

peter
karstkarel

nauwelijks een zeeverende functie meer. Als bescherming in de tweede linie hebben de dijken zich bij de grote watersnoodramp in 1825 bewezen. Een groot deel van Friesland werd overspoeld, maar de Peinjumer Halsbân hield het.

Nadat de zeedijken op delta-hoogte waren gebracht, leek de Halsbân een lachertje. In termen van zeedefensie mag dit zo zijn, als een van de vroegste sporen van menselijke beheersing van de soms angstaanjagende natuur is de Halsbân nog altijd een

monument van grote betekenis.

Over de dijk is het heerlijk wandelen in dit oermenselijke landschap, een kuler waar zo nu en dan even een kink in de kabel, of liever in de Halsbân zit, maar die toch grotendeels is te doen. Een plaatselijke werkgroep zet zich in om het dijkcomplex weer op orde te brengen.

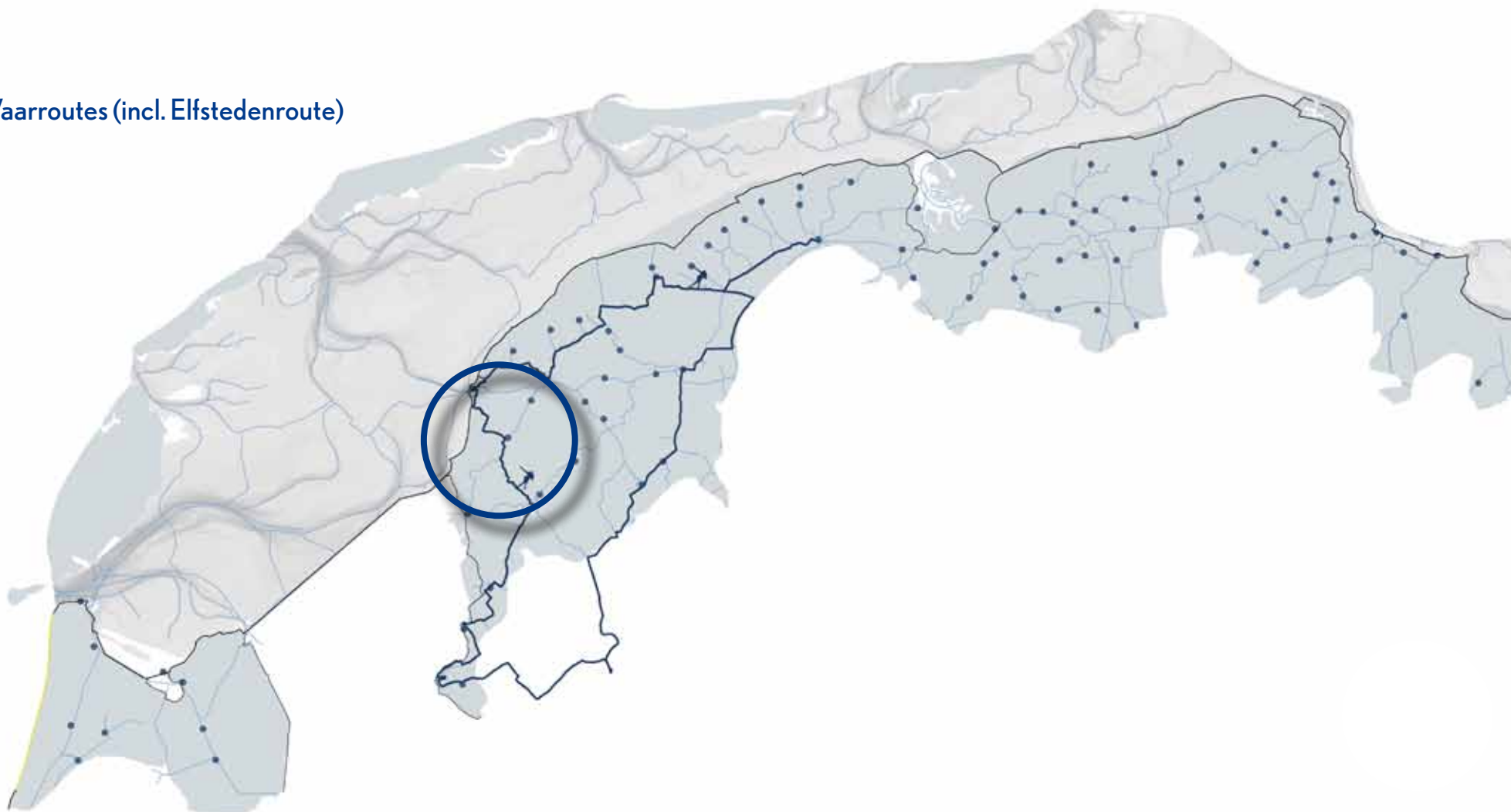
> karstkarel@lc.nl

column

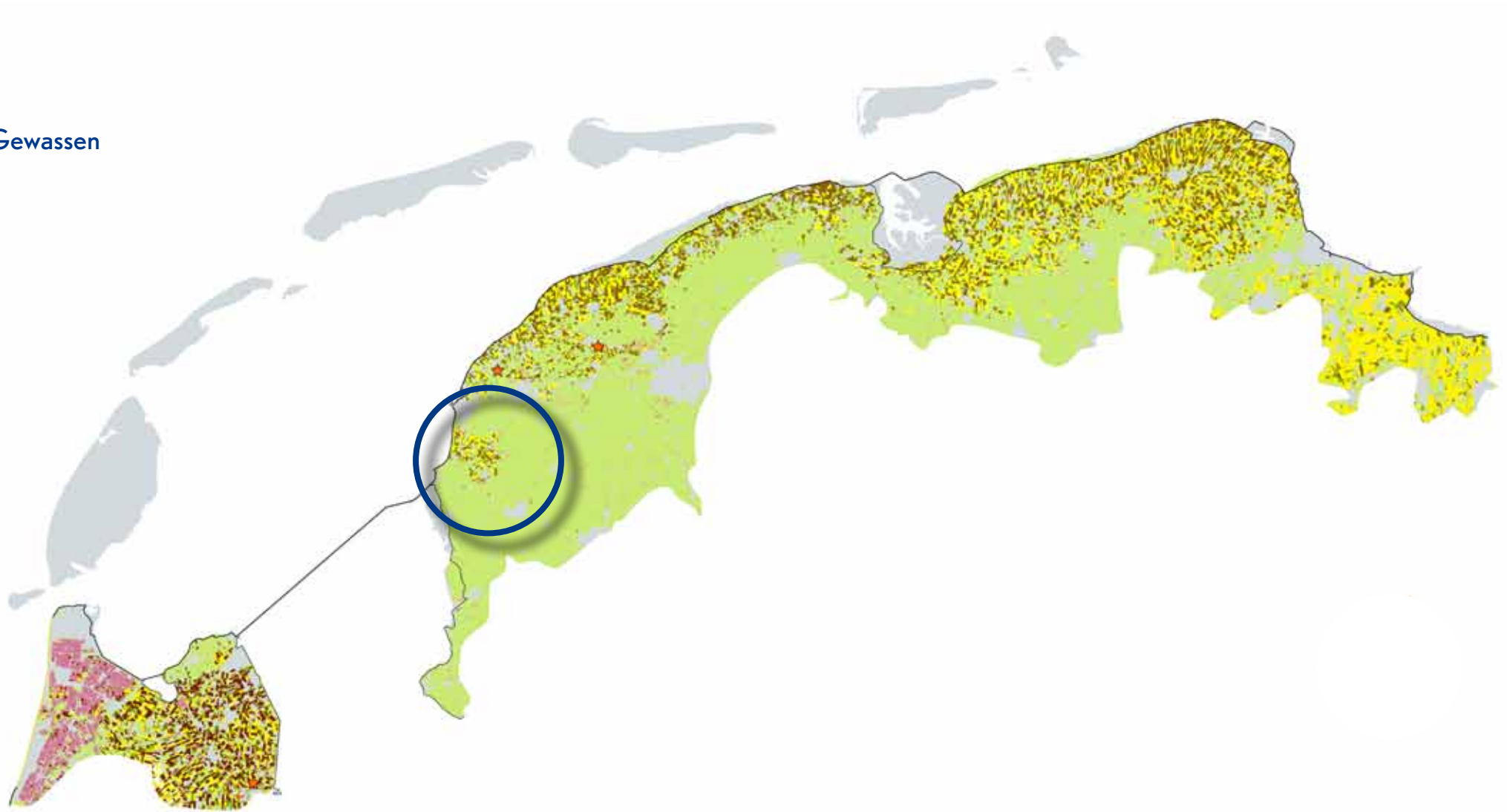
Slenken

Vaarroutes (incl. Elfstedenroute)

Gewassen

Toerisme en recreatie aan de waddenkust

Westergo

1. Ligging

De regio bestaat uit het terpengebied tussen de voormalige zeeboezems Marne en Middelzee, de Marneboezem zelf en het terpen- en zeekleigebied tussen Bolsward en Stavoren. De regio wordt in het westen en noorden begrensd door het IJsselmeer en de Waddenzee. De voormalige dijken langs de Middelzee van Dijkshoek, Beetgumermolen, Boksum en Hartwerd vormen de oost- en zuidoostgrens.

2. Karakteristiek

Westergo vormt samen met Oostergo een van de twee terpengebieden van Fryslân. Er liggen meer dan zevenhonderd terpen, waarvan enkele uitgroeiden tot stad: Franeker, Bolsward en Harlingen. Het bewoonde landschap kent geconcentreerde bewoning in terpendorpen en verspreide bewoning van boerderijen op het vlakke land en op huisterpen. De landschappelijke structuur wordt bepaald door kwelderwallen langs voormalige zeeboezems, geulen en slenken. Twee grote zeeboezems, de Middelzee en de Marne – een oude zeearm die met het Vlie in verbinding stond – scheidden het noorden en zuiden. Ten noorden liggen het kerngebied van Westergo en de oudste terpen. Het zuidelijke deel wordt gekenmerkt door een vrij willekeurige verspreiding van terpen. In het noordelijke deel liggen de meeste terpen in reeksen of snoeren zoals Achlum-Tritsum, samenhangend met de kwelderwallen die in verschillende fasen van de uitbouw van de kust zijn ontstaan. Het landschap veranderde na 1500 niet wezenlijk van karakter, toen eenmaal de Marne en de Middelzee waren ingepolderd en ingericht. De kustzone kent een vrij dichte bewoning en enkele stadjes, die gunstig lagen aan de toenmalige zee. Het huidige landschap wordt gekenmerkt door grote open ruimten, hier en daar onderbroken door een dorp of een boerderij. De kwelderwallen zijn veelal in gebruik voor akkerbouw of (glas)tuinbouw terwijl de lagere kweldervlaktes vooral uit grasland bestaan. Ruilverkavelingen hebben het landschap redelijk in tact gelaten. Een belangrijke karakteristiek van Westergo is het dijkstelsel. De verscheidenheid, ouderdom en functie is heel gevarieerd. Bekende voorbeelden zijn oude ringdijken rond de moederpolders, de dijken langs de Marne, de Pingjumer Gulden Halsband en de Slagtedijk. Het gebied wordt doorsneden door kronkelende vaarten, die vaak bestaande geulen of laagtes volgen.

Foto Pauf Paris

Hoewel de recreanten meer richting de Friese meren trekken, is het water in de regio ook geliefd bij watersporters. Het Van Harinxmakanaal, een vergraven trekvaart, is tegenwoordig de belangrijkste transportader over water. Vanuit Harlingen vertrekken de veerboten naar Terschelling en Vlieland. Rond deze plaats en bij Franeker en Bolsward bevindt zich enige industrie. Door de regio lopen de snelwegen A7 en A31 en enkele grotere provinciale wegen als de N359 en de N384. Per spoor is de regio ontsloten vanuit Leeuwarden richting Franeker-Harlingen en Sneek-Stavoren. De aanwezigheid van een aantal 110kV hoogspanningsleidingen, twaalf parken met windturbines en tuinbouwkassen geven een eigentijdse dimensie aan de regio.

3. Ontstaan van het natuurlijke landschap

3.1 Holoceen

Na afloop van de laatste ijstijd zo'n 10.000 jaar geleden, veranderde het klimaat en steeg de zeespiegel. In de omgeving van het huidige Fryslân verplaatste de kustlijn zich voortdurend in zuidelijke en oostelijke richting. Er werd een laag klei afgezet en aan de landzijde ontwikkelde zich veen. Door de zee werden parallel aan de kust lopende strandwallen gevormd, de latere eilanden. Tussen de strandwallen en het veengebied ontstond een gebied met geulen, zandplaten en kwelders. Rond 500 v.Chr. slibde een oude zeegeul dicht en ontstond de Middelzee, die als estuarium van de Boorne ging fungeren. De Middelzee vormde de grens tussen Westergo en

Oostergo. Langs de geulen werden lage ruggen of kwelderwallen gevormd. Langgerekte kwelderwallen vinden we ook in het noordelijk deel van Westergo. Hier ontstonden verscheidene wallen evenwijdig aan de huidige kustlijn. Door aanslibbing verschoof de kustlijn enkele malen in noordelijke richting, zodat de zuidelijke kwelderwal de oudste is. Achter de kwelderwallen lagen vlakke kwelderbekkens. In de vroege middeleeuwen kwam de Middellzee in de buurt van Bolsward in contact met de Marne, een zeearm die uit het westen met het Vlie in contact stond. Bij hoog water was het kerngebied van Westergo geheel door water omsloten. Het zuiden van de regio Westergo vormt de overgang van het zeekeleigebied naar het laagveengebied.

3.2 Landschappenkaart

Op de archeologische landschappenkaart hoort de regio tot het Fries-Gronings kleigebied en aan de randen tot de Jonge aanwasen. Daarbinnen zijn als landschapszones kwelders, kwelder- en kreekkruggen, kreken en pielen en droogmakerijen onderscheiden.

4. Bewoningsgeschiedenis

4.1 Prehistorie en Romeinse tijd

De eerste bewoning in Westergo dateert uit de ijzertijd en vond plaats op de hogere kwelderwallen langs Marne, de Middellzee en enkele oudere ruggen in het binnenland. De bewoners waren afkomstig van het Drents Plateau en de zandgebieden van de Friese Wouden, waar de woonomstandigheden door het oprukkende veen en de vernatting van de omgeving steeds moeilijker werden. In eerste instantie verbleef men er alleen in de zomer, maar al snel vestigden de boeren zich permanent. De kwelders rondom Wommels, Hichtum en Tritzum zijn al rond 600 v.Chr gekoloniseerd. De aanwas van nieuw land duurde voort en zodra een kwelder hoog genoeg opgeslibd was, werd deze bewoond. Op die manier schoof de bewoning op naar het noorden. Tussen 600 v.Chr. en 700 n.Chr. raakten de kwelderwallen van Tzum-Hitzum, Franeker-Menaldum, Wijnaldum-Dongjum-Ried-Berlikum en ten slotte die van Sexbierum-Tzummarum-Minnertsga bewoond. Er zijn archeologische vondsten aangetroffen die aantonen dat Wijnaldum een belangrijk centrum moet zijn geweest. Aanvankelijk woonde men direct op het maaiveld. Door de zeespiegelstijging moest men de woonplaatsen ophogen met mest en kleizoden. Zo ontstonden de karakteristieke terpen. Dit gebeurde in verschillende fasen, afhankelijk van de frequentie en hoogte van overstromingen. In eerste instantie was er alleen sprake van afzonderlijke huisterpen, na verloop van tijd groeiden sommige daarvan aan elkaar tot dorpterven. Soms werden terpen geheel overspoeld en verlaten, vooral langs de Marne. Bij opgravingen zijn lage dijken van voor het begin van de jaartelling gevonden. Die dienden om kleine arealen landbouwgrond tegen het zoute zeewater te beschermen.

4.2 Middeleeuwen en nieuwe tijd

De meeste terpen hebben een onregelmatige structuur, wat ze onderscheidt van de ronde terp met een straalsgewijze verkaveling, waarvan een aantal in Oostergo en in de provincie Groningen liggen. De terpen in Westergo zijn onregelmatig verkaveld. De boerderijen staan verspreid op de terp, meestal op de rand, dicht bij het land.

Een bijzonder soort terp waren de handelsterpen. Deze ontstonden na 700, de tijd waarin het Friese kustgebied op het kruispunt lag van belangrijke Europese handelsroutes en de handel bloeide. De handelsterpen lagen strategisch langs een kreek of zeearm vlak achter de kust. Ze hebben een langgerekte vorm en bestaan uit een lange weg met aan weerszijden bebouwing van ambachts- en kooplieden. Door de aanwezigheid van zeearmen als de Marne, konden de toenmalige zeeschepen tot diep in Westergo komen. Hier ontstonden handelsplaatsen als Bolsward aan de Marne en Franeker aan de Ried. Door de bloeiende handel was Westergo in de middeleeuwen een van de dichtstbevolkte gebieden in Europa met de steden Bolsward, Workum, Harfingen, Franeker, Hindeloopen en Stavoren.

Landbouw

De ontginningen in Westergo kunnen worden opgedeeld in twee delen: ten zuiden van de lijn Harfingen, Franeker en Dronrijp, in de Greidhoek, zijn onregelmatige blokverkavelingen te vinden. Ten noorden van deze lijn, in de Bouwhoek, liggen regelmatige blokverkavelingen en is de grond wat zaveliger.

De Greidhoek werd als eerste in gebruik genomen. Op de hogere delen in het landschap en op de flanken van de terpen werd op kleine schaal akkerbouw bedreven. De lagere gronden waren in gebruik als weiland en hooiland. Het van nature aanwezige krekenspatroon gebruikte men voor de afwatering. Dit leidde tot het ontstaan van de kleinschalige, onregelmatige blokverkavelingen die kenmerkend zijn voor de regio. Rondom plaatsen als Waaxens, Itens en Dronrijp is dit goed zichtbaar. Op veel plaatsen is dit na uitvoering van de ruilverkavelingen aangetast.

In de Bouwhoek wordt het gebied gekenmerkt door een aantal

Foto Paul Paris

SPAARWATER

Zekerstelling van zoetwaterbeschikbaarheid in de Waddenregio is van groot belang voor de economische positie van de landbouw. Het gebied staat bekend als één van de beste landbouwgronden van Europa. De Waddenregio kenmerkt zich echter ook door een ondiepe zoet-zout overgang in het grondwater. Dankzij de dunne zoete regenwaterlens die 'drijven' op het zoute grondwater is landbouw hier mogelijk. Als gevolg van klimaatverandering, bodemdaling en zeespiegelstijging is de verwachting dat de zoete regenwaterlens in een aanzienlijk deel van het gebied verdwijnt waardoor brak grondwater door capillaire opstijging in de wortelzone kan komen. Hierdoor kan zoutschade aan landbouwgewassen kan optreden.

Spaarwater ontwikkelt en beproeft maatregelen voor het bestrijden van verzilting en het zekerstellen van de beschikbaarheid van voldoende schoon zoetwater. Leidend daarbij is de technische haalbaarheid van maatregelen te combineren met het economisch rendabel maken.

Bron; Waddenfonds

Wat willen we langs de kust bereiken?

De Friese Waddenkust als een zilte zone, dat is wat we voor ogen hebben. De zone bestaat uit zilte landbouw, levendige dorpen, een bloeiende culturele sector en zilte natuur. We zien grote kansen. Als It Fryske Gea willen we ons inzetten voor de hele Friese Waddenkust. We kijken nadrukkelijk ook buiten onze eigen terreinen. Ons blikveld verbreedt. Aangespoord door onze leden voelen we ons verantwoordelijk voor landschap, cultuur en natuur in heel Friesland. Dus ook voor de Friese Waddenkust.

Bron; It Fryske Gea

Hoe willen we een vitale kuststreek realiseren?

Door samen te werken met andere partijen. Daarom gaan we graag het gesprek aan. We willen samen optrekken met agrariërs, bewoners, bedrijven, waterschapsmensen, wetenschappers, organisaties en andere betrokkenen. Belangrijkste agendapunt: van elkaar leren. Een dialoog kan deuren openen. Wat we natuurlijk hopen – en waar we stiekem van overtuigd zijn – is dat tijdens de gesprekken nieuwe kansrijke projecten opdoemen. Welke dat zijn, weten we nog niet. Daar komen we al pratende achter. Eén ding is zeker: alleen mét elkaar lukt het om de Friese Waddenkust levendiger, veiliger en groener te maken.

Topografische kaart 1815

Topografische kaart 1850

Topografische kaart 1970

Literatuurlijst

- Zilte vitaliteit, naar een vitale Friese waddenkust - It Fryske Gea, 2015
- Vloeiend landschap, over de toekomst van het Friese landschap - Peter de Ruyter, 2016
- Waddenland aan Zee, de Nederlandse waddenkust ontwaakt - Atelier Fryslân, 2012
- Aan de rand van de wereld: hoe de Noordzee ons vormde - Michael Pye, 2014

Interessante links

<http://www.dorppingjum.nl/ons-dorp/>
<https://vroegevogels.vara.nl/nieuws/zilte-landbouw-de-toekomst-1>
https://issuu.com/schrijfburo/docs/zilte_vitaliteit
<http://www.pingjumer-gulden-halsband.nl/421022230>
<https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebied/hegwiersterfjild/over-dit-natuurgebied>
<http://www.peterderuyterlandschap.nl/uploads/Advies%20Waddenland%20def%20lowres.pdf>
<https://www.noorderbreedte.nl/2015/04/29/sociaal-kapitaal-voor-de-toekomst/>
<https://www.waddenacademie.nl/nl/nieuws/nieuwsbericht/article/stop-met-het-ophogen-van-de-dijken/>

Deelnemers

1. Eva Ruiter - Wetterskip Fryslân (trainee)
2. Fokelien Looijenga - Wetterskip Fryslân (trainee)
3. Iris Koppert - Wetterskip Fryslân (trainee)
4. Mans Schepers - De Jonge Waddenacademie
5. Nora Mehnen - De Jonge Waddenacademie
6. Robin Weiland - RUG KCL
7. Rowie aan de Wiel - RUG KCL
8. Alexandra van Zyl - Wageningen Universiteit
9. Louise-Marie Capelle Burny - Wageningen Universiteit
10. Lidy van der Lugt - Wageningen Universiteit (mede verslaglegging)
11. Anneloes de Groot - IAHL Larenstein Leeuwarden

Info organisatie

Stichting Nieuw Atlantis Pingjum

Gerda Holzhaus
Bob Driessen

(0517) 57 96 07
(0)6 23 11 35 15

info@nieuwatlantis.com
<http://nieuwatlantis.com/>

Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur Haarlem

Peter de Ruyter

(0)6 202 08 444

info@peterderuyterlandschap.nl
www.peterderuyterlandschap.nl

Kenniscentrum landschap RUG Groningen

Theo Spek

050-3638951
06-20136689

theo.spek@rug.nl
www.rug.nl/staff/theo.spek
www.rug.nl/research/kenniscentrumlandschap

Colofon

Met dank aan:

30

